

УДК [371.134+37(07)](043.3)

Дзюбенко Ірина Анатоліївна

УДПУ імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

КРИТЕРІАЛЬНИЙ СКЛАД ПІЗНАВАЛЬНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Анотація. Структуру пізнавально-інтелектуальної компетентності розглядаємо в єдності пізнавально-мотиваційного, інтелектуального і діяльнісно-творчого критеріїв. Пізнавально-мотиваційний критерій втілюється у пізнавальній мотивації майбутнього вчителя. Інтелектуальний критерій реалізує інтелектуальну, рефлексивну та інтеграційну функції. Діяльнісно-творчий критерій забезпечує готовність вирішувати педагогічні задачі, творчо перетворювати їх, аналізуючи власну пізнавально-інтелектуальну діяльність.

Ключові слова: компетентність, пізнавально-інтелектуальна, критерії, діяльність, творчість.

Dziubenko Iryna A.

UDPU imeni Paul Ticino, m. Uman, Ukraine

**KRITERIALNY WAREHOUSE PIZNAVALNO-INTELEKTUALNOЇ KOMPETENTNOSTI
STUDENTIV BIS**

Annotation. The structure piznavalno-intelektualnoї kompetentnosti rozglyadaemo in ednosti piznavalno-motivatsiynogo, intelektualnogo i diyalnisno-creative kriteriiv. Piznavalno-motivatsiyny kriteriy vtilyuetsya in piznavalniy motivatsii maybutnogo vchitelya. Intelektualny kriteriy realizue intelektualnu, reflexivity that integratsiynu funktsii. Diyalnisno-creative kriteriy zabezpechue gotovnist virishuvati pedagogichni zadachi, CREATIVE peretvoryuvati ih, analizuyuchi Vlasnyi piznavalno-intelektualnu diyalnist.

Keywords: kompetentnist, piznavalno-Intelektualna, kriterii, diyalnist, tvorchist. *Ivanov Ivan I.*

Упровадження нової особистісно зорієнтованої освітньої парадигми потребує принципово іншого підходу до визначення якісних характеристик освітнього процесу будь-якого рівня та спрямування.

Незаперечною є думка про те, що пізнавально-інтелектуальна та педагогічна компетентність є взаємозалежними та взаємообумовленими. Для визначення структурних критеріїв пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів варто використовувати, на нашу думку, структуру педагогічної компетентності. Досліджуючи формування пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів, виходимо насамперед із сутності поняття «компетентність», визначення його базових характеристик. У ході дослідження вчені (В. Завіна, О. Кондаков, В. Краєвський, О. Овчарук, І. Підласий, О. Пометун, Є. Починок, Дж. Равен, А. Хуторский, С. Шишов), дійшли висновку про те, що, попри різноманітність формувань цього поняття, всі дослідники одноставно визнають складність та поліфункціональність поняття, інтеграцію всіх складових феномену, особистісний досвід як системотвірний критерій компетентності майбутнього педагога.

На нашу думку, структурування складових поняття «компетентність», а також характер взаємозв'язків, що формують його як цілісність, дають змогу визначити критерії, які можуть бути основою процесу формування пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів у ході вивчення дисциплін педагогічного циклу.

У психолого-педагогічній літературі під *критерієм* розуміють «ту ознаку, на основі якої відбувається оцінювання, визначення чи класифікація будь-чого» [2, с. 12], або «головну ознаку, згідно з якою вибирають один розв'язок із багатьох можливих» .

У професійній підготовці майбутніх учителів на сформованість їхньої пізнавально-інтелектуальної компетентності в процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу важливе значення мають пізнавальні процеси, моделі та технології, уміння й навички застосовувати засоби і методи інтелектуальної обробки та аналізу інформації в різних видах діяльності; уміння застосовувати сучасні інноваційні технології в майбутній професійній діяльності.

Виходячи із нашого розуміння навчально-пізнавальної діяльності та сутності пізнавально-інтелектуальної компетентності, структуру пізнавально-інтелектуальної компетентності розглядаємо в єдності пізнавально-мотиваційного, інтелектуального і діяльнісно-творчого критеріїв.

Розглядаючи пізнавально-мотиваційний **критерій** пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів, встановлено, що при виборі професії усвідомлюються цінності майбутньої професії та важливість педагогічної освіти, життєві цілі та їх відповідність професії, аналізуються переваги і недоліки, які можуть вплинути на успішну кар'єру, визначаються резервні варіанти.

Як зазначає Л. Коберник [3, с. 11–12], саме на основі нової соціальної ситуації розвитку відбувається докорінна зміна змісту та співвідношення основних мотиваційних тенденцій особистості юнака, що зумовлюють зміну й інших його психологічних особливостей. Юнак готується вступити в самостійне трудове життя. Особливої актуальності у цей період для нього набувають фундаментальні завдання соціального й особистісного самовизначення як визначення себе та свого місця в дорослому світі. Юнаки хвилюються про те, як знайти своє місце в житті, вибрати професію відповідно до своїх можливостей і здібностей, визначити сенс життя, як стати сучасною людиною, як улаштувати особисте життя тощо.

Пізнавально-мотиваційний критерій пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу втілюється у пізнавальній мотивації майбутнього вчителя.

Пізнавально-мотиваційний критерій стимулює пізнавальну діяльність при вивченні педагогічних дисциплін, задоволення від пошуку інформації, раціонального вирішення педагогічних задач, співпраці у групах, інтерактивного навчання у процесі вивчення педагогічних дисциплін. Основна мета методичної роботи викладачів у процесі вивчення педагогічних дисциплін на цьому етапі – сформувати у майбутніх учителів позитивне

ставлення до майбутньої професії та до вивчення дисциплін педагогічного циклу.

Варто зауважити, що пізнавально-мотиваційний критерій пізнавально-інтелектуальної компетентності дозволяє визначити ставлення майбутнього вчителя до своєї професії, реалізувати пізнавальну і цільову функції, рефлексійну та інтеграційну, визначаючи концепцію життя і професії, забезпечуючи постійне прагнення майбутніх учителів до саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації в педагогічній діяльності. У роботі ми дотримуємося думки, що найважливішою професійною ознакою майбутнього вчителя є спрямованість його на безперервне, професійно-творче самовдосконалення, креативне розв'язання педагогічних завдань.

Педагогічна компетентність обумовлюється пізнавальним мотивом та мотивом досягнення. На думку А. Кузьмінського, В. Омеляненка, З. Курлянд, пізнавальний мотив є основою навчально-пізнавальної діяльності особистості, відповідає природі інтелектуальної діяльності, розвиток якої залежить від організованої взаємодії майбутніх учителів і викладача. Діяльність майбутніх учителів характеризують як навчально-професійну, спрямовану насамперед на оволодіння професією, а не лише на засвоєння знань. Мета формування пізнавально-інтелектуальної компетентності може бути досягнутою за умов активізації пізнавального інтересу, усвідомлення майбутніми учителями особистого рівня професійних можливостей, систематичного підвищення рівня пізнавально-інтелектуальної компетентності та педагогічної майстерності шляхом єдності раціонально дібраного, удосконаленого змісту навчального матеріалу, чіткої системи формування й застосування прийомів мисленнєвої діяльності, форм, методів і технологій навчання з урахуванням стану сформованості пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів.

Пізнавально-мотиваційний критерій зорієнтований на інтереси професійної діяльності, її кінцеві результати; на особистість, прагнення до реалізації власних можливостей, здібностей, особистісних якостей

(когнітивних змін); ступінь активності і самостійності розумової діяльності. Він припускає наявність інтересу до інноваційних технологій, що характеризує потребу студента у знаннях, в оволодінні ефективними способами організації професійної діяльності.

Пізнавально-мотиваційний критерій включає також мотиви вивчення педагогічних дисциплін засобами інноваційних технологій, спрямований на поглиблення знань і розвиток особистості студента. У ході дослідження встановлено такі показники пізнавально-мотиваційного критерію сформованості пізнавально-інтелектуальної компетентності студентів: сформованість професійної мотивації; мотиваційне ставлення до знань, застосування їх у майбутній професійній діяльності; володіння педагогічними поняттями і науковою термінологією.

Інтелектуальний критерій пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу розуміємо як систему аналізу, узагальнення майбутніми учителями професійних психолого-педагогічних знань і вмінь; способів вирішення проблемних ситуацій; власного самопізнання і власної діяльності; проєктивних, інтелектуальних знань (аналіз, порівняння, узагальнення інформації, прогнозування реалізації ефективного вирішення проблемної ситуації, зберігання та відновлення знань, вмінь і навичок в довгостроковій пам'яті), організаторських здібностей, уміння конструювати та організовувати власну професійну діяльність засобами формування пізнавально-інтелектуальної компетентності студентів; сформованого та якісного мислення майбутнього вчителя, здатного продукувати та обговорювати творчі ідеї, задуми, пропонувати можливі шляхи їх втілення та перспективи розвитку.

Інтелектуальний критерій формування пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу реалізує інтелектуальну, рефлексивну та інтеграційну функції. Формування позитивного ставлення до професії є важливим

чинником підвищення навчальної успішності студентів. Але саме по собі позитивне ставлення не може мати істотного значення, якщо воно не підкріплене компетентним уявленням про професію (особливо розумінням ролі педагогічних дисциплін). На нашу думку, основним критерієм професійної підготовки майбутніх учителів необхідно вважати фундаментальні знання в галузі педагогічних дисциплін та вміння мислити. Засвоєння майбутніми вчителями спеціальних педагогічних знань є передумовою формування пізнавально-інтелектуальної компетентності. Однак, знання – не єдиний елемент інтелектуального критерію. Він містить також способи їх отримання, необхідні вміння й навички роботи з інформаційними джерелами: підручником, словником, довідником, з метою отримання, накопичення, використання інформації, потрібної для розв'язання завдання у навчальній та позанавчальній діяльності; охоплює вміння самостійно здобувати знання, вільно, конструктивно й творчо використовувати їх, застосовуючи певні логічні інтелектуальні операції. Майбутній учитель може успішно вирішувати педагогічні задачі, творчо використовувати необхідні знання, уміння й навички щодо предмета своєї діяльності, застосовувати методи, засоби, і прийоми вирішення цих завдань.

Викладачі педагогічних дисциплін створюють умови й моделюють педагогічні ситуації, у яких необхідно застосовувати прийоми інтелектуальної діяльності майбутнього вчителя (аналіз, синтез, індукцію, дедукцію тощо). Невід'ємною складовою формування пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу вважають інтелектуальні характеристики – спостережливість, допитливість, глибинність, самостійність, критичність мислення.

Для інтелектуального критерію важливими є такі засвоєні (цілеспрямовано або стихійно) знання, уміння, навички, на яких ґрунтується вивчення нового, і власне нові знання та способи дій, які є об'єктом засвоєння. Нові знання мають нести в собі необхідну життєво важливу

інформацію і бути доступними для сприйняття. До інтелектуального критерію відносимо вміння здобувати нові знання з різних джерел, самостійно працювати з різними джерелами, виділяти головне, добирати та структурувати навчальний матеріал, аналізувати педагогічні ситуації, формулювати педагогічні задачі, здобувати нові знання, необхідні для їх продуктивного розв'язування, аналізувати розв'язки і результати, зіставляти результати, моделювати і прогнозувати педагогічні ситуації, здійснювати пошукову евристичну діяльність.

Основні показники інтелектуального критерію: аналіз, порівняння, узагальнення, синтез певної інформації; застосування інтелектуальних умінь та прогнозування результатів, вирішення проблемної ситуації, розв'язування різноманітних професійних задач у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу; інтелект як здатність приймати раціональні рішення.

Зміст **діяльнісно-творчого критерію** пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу втілюється у здатності майбутнього вчителя опановувати педагогічними знаннями, усвідомлювати їх ціннісне значення, творчо розв'язувати методичні задачі, імпровізувати та активізувати креативність у вирішенні поставлених завдань, самореалізації та самовдосконаленні і спрямовується на формування. Діяльнісна складова діяльнісно-творчого критерію базується на методах і прийомах навчання та взаємопов'язаній діяльності викладача і студентів.

Група методів активного навчання (ділова гра, розігрування ролей, аналіз конкретних ситуацій, активне програмове навчання, ігрове проектування, стажування, проблемна лекція сприяє) активності студента у навчальному процесі, дозволяє подати матеріал у такій дидактичній формі, яка забезпечує значно вищі, порівняно з традиційними способами, результати практичної діяльності

Діяльнісно-творчий критерій формування пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення дисциплін

педагогічного циклу забезпечує готовність вирішувати педагогічні задачі, творчо перетворювати їх, аналізуючи власну пізнавально-інтелектуальну діяльність. На наш погляд, саме формування пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу сприяє розвитку майбутнього вчителя, формуванню активної, самостійної, креативної особистості, здатної до саморозвитку.

Основні показники діяльнісно-творчого критерію сформованості пізнавально-інтелектуальної компетентності студентів: здатність до самоаналізу та саморозвитку; сформованість творчих здібностей та вмінь; Уміння використовувати сучасні інноваційні технології на практиці, прояв творчої активності, ініціативи у процесі роботи.

Виділені критерії та показники пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу взаємопов'язані і взаємообумовлені, проте ступінь їх впливу на становлення компетентності динамічний, і змінюється відповідно до етапу становлення пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів і рівня її сформованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Завіна В. Формування пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів початкових класів. / Віталій Завіна // Рідна школа. – 2007. – № 4.
2. Семиченко В. Психологія педагогічної діяльності: [навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл.] / В. Семиченко. – К. : Вища шк., 2004. – 335 с.
3. Коберник Л. Конфліктні форми поведінки: виникнення та подолання в юнацькому віці: Методичні рекомендації / Л. Коберник – Умань: Алмі, 2009р. – 77 с.
4. Курлянд З. Педагогические способности и профессиональная устойчивость учителя / З. Курлянд. – Одесса, 1992. – 112 с.